

การตีความพุทธธรรมในสังคมไทยหลากหลายวัฒนธรรม Interpreting Buddhist Teachings in Thailand's Multicultural Society

พระมหาธนา วรณสมบุรณ์

Phra Maha Thana Wansomboon

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครพนม

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Phanom Campus

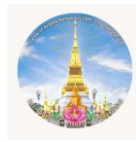
*Corresponding Author E-mail:mahathana88@gmail.com

Received: 5 July 2025 ; Revised: 9 July 2025 ; Accepted: 10 July 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอผลการศึกษากลับมาเกี่ยวกับการตีความพุทธธรรมในสังคมไทยที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยมุ่งสังเคราะห์แนวคิดจากบทความวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อเสนอเป็นองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ “โมเดลการตีความพุทธธรรมเชิงพลวัตในบริบทพหุวัฒนธรรม” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพุทธธรรมมิได้ดำรงอยู่อย่างคงที่หรือเป็นหลักการสากลที่ไม่เปลี่ยนแปลง แต่เป็นชุดแนวคิดทางศาสนาที่เปิดให้มีการตีความใหม่และการปรับใช้ตามพลวัตของสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ในแต่ละพื้นที่โมเดลที่เสนอประกอบด้วย 3 มิติหลัก ได้แก่ (1) มิติพลวัตของพุทธธรรม ซึ่งสะท้อนถึงการตีความธรรมะที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามบริบท เช่น การใช้หลักเมตตาธรรมและปัญญาในการแก้ปัญหาสังคมร่วมสมัย (2) มิติของตัวกลางผู้แปลความ อันได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำท้องถิ่น และองค์กรศาสนา ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมกับชีวิตจริงของผู้คน โดยอาศัยความเข้าใจบริบทวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น และ (3) มิติเชิงพื้นที่และวัฒนธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของการตีความในแต่ละภูมิภาค เช่น พื้นที่พุทธศาสนาในภาคใต้ หรือพื้นที่เมืองใหญ่ที่ต้องเผชิญกับความท้าทายด้านจริยธรรมในยุคโลกาภิวัตน์จากการสังเคราะห์ดังกล่าว บทความเสนอว่าการตีความพุทธธรรมในสังคมไทยควรถูกเข้าใจในฐานะ “กระบวนการแปลความเชิงพลวัต” ที่มีความยืดหยุ่นและสัมพันธ์กับบริบททางวัฒนธรรม สังคม และพื้นที่อย่างแนบแน่น ซึ่งจะช่วยให้ส่งเสริมความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม ความกลมกลืนระหว่างศาสนา และการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม

คำสำคัญ: พุทธธรรม, ความหลากหลายทางวัฒนธรรม, การตีความ

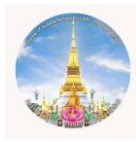
Abstract

This article presents a study on the interpretation of Dhamma in the context of Thailand's culturally diverse society. Drawing on a synthesis of related academic works, it proposes a new body of knowledge in the form of a "Dynamic Interpretation Model of Dhamma in a Multicultural Context." The model emphasizes that Dhamma is not a fixed or universally immutable doctrine, but rather a dynamic set of religious concepts that are continuously interpreted and adapted according to the evolving socio-cultural and historical contexts of various communities across Thailand. The proposed model comprises three core dimensions: (1) The Dynamic Nature of Dhamma Interpretation, which reflects the contextual adaptability of core Buddhist principles such as compassion and wisdom in addressing contemporary social issues—ranging from interfaith conflict in southern Thailand to moral disintegration in urban societies; (2) Interpretive Agents, including monks, local intellectuals, and religious institutions, who serve as cultural mediators translating doctrinal teachings into lived experiences through a deep understanding of local cultural frameworks; and (3) Cultural-Contextual Specificity, which highlights regional distinctiveness in interpretation shaped by ethnic identity, historical experience, and interreligious coexistence—particularly in religiously plural regions or rapidly globalizing urban centers. In conclusion, this article argues that interpreting Dhamma in Thai society should be understood as a dynamic and context-sensitive process, shaped by cultural, social, and spatial elements. Such an approach supports cross-cultural understanding, religious harmony, and peaceful coexistence in multicultural societies, while reaffirming the relevance and resilience of Buddhist thought in an ever-changing world.

Keywords: Dhamma, cultural diversity, interpretation

บทนำ

ในสังคมไทยซึ่งมีลักษณะพหุวัฒนธรรม การตีความพุทธธรรมไม่อาจดำรงอยู่ในกรอบความหมายที่แน่นอน หากแต่ต้องดำเนินไปในบริบทของการปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับเงื่อนไขทางสังคม วัฒนธรรม และความเชื่อของกลุ่มชนต่าง ๆ (สมศักดิ์ เพ็ญสละไหม, 2565) พุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติไทย มิได้ดำรงอยู่เพียงในเชิงพิธีกรรมหรือศาสนสถาน หากแต่แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิต ภาษา และความเชื่อในทุกมิติของชุมชน เช่น การทำบุญ สวดมนต์ ตลอดจนพิธีกรรมผีพราหมณ์พุทธ (พระณัฐพน ศุทธภาพิสุทธิคุณ, 2568) ส่งผลให้การตีความพุทธธรรมมิได้เป็นการยึดถือแต่เนื้อหาทางพระไตรปิฎกเท่านั้น หากยังเป็นผลลัพธ์จากการผสมผสานของบริบททางวัฒนธรรมด้วย

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา และวิถีชีวิตได้ท้าทายกรอบการตีความแบบดั้งเดิมของพุทธธรรม ตัวอย่างเช่น การตีความเมตตาธรรมในบริบทของ LGBTQ+ หรือการประยุกต์พุทธธรรมกับสิทธิมนุษยชน กลับกลายเป็นประเด็นที่มีทั้งการยอมรับและการโต้แย้งในสังคม (พระภิกษุญาณ เอี่ยมสุวรรณ (ปญญาทีโป), 2567) สถานการณ์นี้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นของการศึกษาการตีความพุทธธรรมในมิติทางวัฒนธรรมอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะในพื้นที่พหุวัฒนธรรม เช่น จังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีชนเผ่าพื้นเมือง (วชิระ นันผาด, 2568)

จากบริบทดังกล่าว การศึกษาการตีความพุทธธรรมในสังคมไทยหลากหลายวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในแง่ของการดำรงพุทธธรรมให้สอดคล้องกับความเป็นไทย และในแง่ของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม การวิจัยเรื่องนี้ตั้งอยู่บนหลักการที่ว่าพุทธธรรมมิใช่เพียงวินัยหรือคำสอนที่เคร่งครัดทางศาสนา แต่เป็นแนวทางของการตีความที่สามารถปรับประยุกต์เพื่อความเข้าใจร่วมกันระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ (มัชฌิม ภูมิเจริญ, 2565) ทั้งนี้เพื่อเปิดพื้นที่ให้พุทธศาสนาไม่เพียงมรดกทางศาสนา หากแต่เป็นพลังขับเคลื่อนสังคมในเชิงคุณธรรมร่วมสมัย

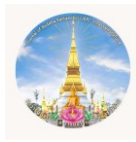
ความหมายของ การตีความในสำนวนภาษาวិชาการ

การตีความ (Interpretation) เป็นกระบวนการทางปัญญาที่มุ่งทำความเข้าใจสิ่งที่อยู่เบื้องหลังถ้อยคำ สัญลักษณ์ หรือเหตุการณ์หนึ่ง ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อแสดงนัย ความหมาย หรือเจตนารมณ์ที่แฝงเร้นอยู่ ซึ่งอาจไม่ได้ปรากฏอย่างชัดเจน การตีความจึงเป็นการเปิดพื้นที่ให้ความเข้าใจเชิงลึก (deep understanding) แก่ผู้รับสาร ไม่ว่าจะเป็นเชิงภาษา วรรณกรรม ปรัชญา กฎหมาย หรือศิลปะ โดยมีรากฐานมาจากศาสตร์ของเฮร์เมเนวติกส์ (Hermeneutics)

ในเชิงวิชาการ การตีความเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้เกิดการสื่อสารข้ามบริบท ข้ามวัฒนธรรม และข้ามยุคสมัย โดยไม่จำกัดเพียงการแปลความ แต่เป็นกระบวนการถอดรหัสที่ต้องอาศัยกรอบแนวคิด ความรู้พื้นฐาน และโลกทัศน์ของผู้ตีความ ทั้งนี้ “การตีความ” ยังมีความยืดหยุ่นที่เปิดให้เกิดความหมายหลากหลายภายใต้เงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมต่างกัน

เสรี พงศ์พิศ (2566) เสนอว่า ศาสตร์แห่งการตีความไม่ใช่เพียงกลไกของภาษา แต่เป็นกระบวนการของการทำความเข้าใจชีวิต สังคม และบริบททางวัฒนธรรม โดยเน้นว่าวิธีการตีความสามารถนำไปใช้ในกระบวนการพัฒนาเชิงสังคมและชุมชนได้ เอกฉันท จารุมณีชน (2567) ระบุว่าการศึกษาตามหลักพุทธธรรมไม่เพียงแต่เป็นการแปลความหมายของถ้อยคำ แต่ยังครอบคลุมถึงเจตนา ความเมตตา และการสื่อสารเชิงจริยธรรม โดยเน้นการตีความเพื่อการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและเข้าใจตรงกัน

สุรัชย์ พุดชู แม่ชีเนตรนภา สุทธิรัตน์ และอริสา สายศรีโกศล(2567) นำเสนอว่าการตีความในบริบททางศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนา มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากปรัชญาตะวันตก กล่าวคือ เน้น “ความเข้าใจเพื่อการหลุดพ้น” มากกว่าการหา “ความจริงเชิงทฤษฎี” ศุภวัจน์ แต่มรุ่งเรือง (2567) เสนอว่าการตีความ

ในเชิงภาษาศาสตร์ปัจจุบัน เช่นในกรอบ Universal Dependencies เป็นการพัฒนาเกณฑ์ที่แม่นยำมากขึ้นในการจำแนกโครงสร้างภาษาธรรมชาติ โดยเฉพาะในภาษาไทยซึ่งมีความยืดหยุ่นสูง

สรุปได้ว่า การตีความเป็นกระบวนการที่หลากหลายและมีนัยยะเชิงลึกทางวิชาการ ทั้งในเชิงปรัชญา ศาสนา ภาษา และสังคมศาสตร์ ไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจเนื้อหา แต่ยังสะท้อนเจตนารมณ์ของมนุษย์ต่อโลกและชีวิต นักวิชาการไทยหลายท่านได้ขยายความหมายของการตีความให้ครอบคลุมถึงบริบทเชิงจริยธรรม วัฒนธรรม และสังคมด้วย

องค์ประกอบของการตีความ

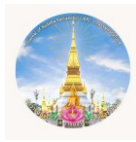
การตีความเป็นกระบวนการสำคัญในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ แนวคิด หรือข้อมูลในเชิงลึก โดยมีใช้เพียงแค่การถอดความหรือแปลความหมายตามตัวอักษรเท่านั้น หากแต่เป็นการสร้างความเข้าใจโดยอาศัยบริบททางสังคม วัฒนธรรม ปรัชญา และประสบการณ์ของผู้วิจัยหรือผู้แปลความ ซึ่งมีบทบาทสำคัญทั้งในศาสตร์มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และการศึกษา

องค์ประกอบสำคัญของการตีความประกอบด้วย

- 1.บริบทของเนื้อหาการพิจารณาเนื้อหาตามบริบทของเวลา วัฒนธรรม และสถานการณ์เฉพาะ
- 2.เจตจำนงของผู้สื่อสารการเข้าใจความหมายที่ผู้เขียนหรือผู้พูดต้องการสื่อ
- 3.กรอบแนวคิดหรือทฤษฎีที่ใช้การใช้ทฤษฎีเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ เช่น อรรถปริวรรตศาสตร์
- 4.ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อ่านกับข้อความผู้อ่านมีบทบาทในการ “สร้าง” ความหมาย มิใช่เพียง “รับ” ความหมาย
- 5.การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์การตั้งคำถามต่อข้อสมมุติฐาน โครงสร้าง และผลกระทบของข้อความที่ตีความ

ดิเรก ดั่งลอย พระปลัดระพิน พุทธิสารโร และมัลลิกา ภูมะธน (2568)เสนอว่าการตีความเชิงปรัชญาสามารถช่วยให้เกิดความเข้าใจใหม่ในบริบทของผู้นำพุทธศาสนา โดยอาศัยกระบวนการวิเคราะห์เนื้อหาอย่างมีชั้นเชิงทางวาทกรรมและปรัชญาเพื่อยกระดับการเข้าใจเชิงลึก เกียรติศักดิ์ พานิชพัฒนกุล เมธา หริมเทพาธิป และชิสา กันยาวิริยะ (2568)อธิบายว่าการตีความคือกระบวนการอรรถปริวรรต ซึ่งเชื่อมโยงระหว่างภาษาข้อความ และผู้รับสาร โดยเน้นความสำคัญของการทำความเข้าใจแนวคิดในกรอบบริบทเชิงวัฒนธรรมและศาสนา

พระรบนะชน อติพโล (คำอ่อนศรี)และคณะ (2568)กล่าวถึงข้อจำกัดในการตีความในบริบทของการใช้เทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งต้องการกรอบแนวคิดใหม่ที่สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงของเนื้อหาจากการแปลผล Alภาวนา เพ็ชรพราย (2568)ศึกษาการตีความภาษาวัจนและอวัจนในเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการตีความต้องคำนึงถึงภาษากายและภาษาบริบทด้วย สิริพันธ์ กันยาวิริยะและชิสา กันยา วิริยะ(2568)เสนอว่าการตีความเชิงปรัชญาต้องอาศัยความเข้าใจที่ลึกซึ้งในเชิงจิตวิญญาณและจริยธรรม เพื่อให้เข้าถึง “สาระ” ที่ซ่อนอยู่ในคัมภีร์หรือวรรณกรรมต้นฉบับ

สรุปได้ว่า การตีความมิใช่เพียงการแปลความหมาย แต่เป็นกระบวนการที่มีโครงสร้าง ชัดเจน และต้องอาศัยทั้งกรอบทฤษฎี บริบท และทักษะวิพากษ์ นักวิชาการไทยหลายท่านได้เน้นถึงมิติทางปรัชญา วัฒนธรรม และเทคโนโลยี ซึ่งล้วนส่งผลต่อกระบวนการตีความอย่างมีนัยสำคัญ

ความสำคัญของการตีความ

การตีความ (Interpretation) เป็นกระบวนการทางปัญญาที่สำคัญยิ่งในโลกวิชาการ โดยเฉพาะใน ศาสตร์มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และปรัชญา ซึ่งมีมิใช่เพียงแค่การแปลความหมายจากข้อความหนึ่งไปยังอีก ข้อความหนึ่ง แต่เป็นการสร้างความเข้าใจเชิงลึกในระดับบริบท สภาพแวดล้อม ความเชื่อ และโลกทัศน์ของผู้เกี่ยวข้อง การตีความจึงไม่ใช่กระบวนการเชิงกล (mechanical) หากแต่เป็นการมีส่วนร่วมเชิงปรัชญาและ อารมณ์ เพื่อเข้าใจความจริงที่ซ่อนอยู่ภายใต้ผิวของถ้อยคำหรือพฤติกรรม

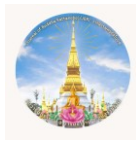
นักวิชาการไทยจำนวนมากให้ความสำคัญกับศาสตร์แห่งการตีความในแง่มุมที่หลากหลาย อาทิ ด้าน กฎหมาย ภาษา วรรณกรรม ศาสนา และศิลปะ โดยมีการอธิบายว่า “การตีความ” ช่วยขยายพรมแดนของ ความรู้และช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดการตั้งคำถามและการวิพากษ์ในเชิงลึก มิใช่แค่รับรู้ข้อมูลอย่างผิวเผิน

ในบริบทของ *Hermeneutics* ซึ่งเป็นศาสตร์แห่งการตีความที่มีรากฐานจากปรัชญาตะวันตก เช่น ไฮ เดกเกอร์ หรือ กาดาเมอร์ ได้ถูกนำมาปรับใช้ในงานวิจัยไทยเพื่อทำความเข้าใจเอกสารโบราณ พุทธธรรม แนวคิดวัฒนธรรม และพฤติกรรมทางสังคม นักวิชาการไทยหลายท่านได้ให้ความกระจ่างเกี่ยวกับแนวทางการ ตีความที่สอดคล้องกับบริบทไทยอย่างลึกซึ้ง

เสรี พงศ์พิศ (2566) ในบทความ *ศาสตร์แห่งการตีความและการประยุกต์ในสังคมไทย* ผู้เขียนเสนอว่า การตีความคือสะพานเชื่อมระหว่างอดีตกับปัจจุบัน และเป็นกลไกสำคัญในการประยุกต์องค์ความรู้สู่บริบท สังคมร่วมสมัย มิใช่เพียงแค่การอธิบายเนื้อหา แต่เป็นการริ่สร้าง ความเข้าใจใหม่ในวิถีคิดของผู้เรียนรู้อุณี วสันตยานันท์ (2566) กล่าวถึงการตีความเอกสารตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยชี้ให้เห็นว่าการ ตีความทางกฎหมายมิใช่แค่การแปลเนื้อหาของมาตรา แต่ต้องอาศัยเจตนาแฝงที่สะท้อนอัตลักษณ์ของนิติ ปรัชญาและระบบศีลธรรมของสังคม

สุรัช พุดชู แม่ชีเนตรนภา สุทธิรัตน์ และอริสา สายศรีโกศล (2567) ในบทความเกี่ยวกับการตีความ เชิงปรัชญาในคัมภีร์พุทธศาสนา ผู้เขียนระบุว่า การตีความในระดับอภิปรัชญาสามารถเปิดมุมมองใหม่แก่ การศึกษาเนื้อหาทางศาสนา โดยเฉพาะการวิเคราะห์แนวคิดแบบอรรถปริวรรต (Hermeneutic transformation) จักรพันธ์ ชัยยะ และ นรเศรษฐ์ อุตาการ (2566) ศึกษาเรื่องการตีความเพื่อการแสดงดนตรี ไทย โดยเน้นว่าการตีความในศิลปะมิใช่แค่ตามสคริปต์หรือน็อต แต่รวมถึงอารมณ์ แรงบันดาลใจ และจิต วิญญาณของผู้ประพันธ์ ที่ผู้แสดงต้อง สื่อความ ผ่านการตีความ ยศธร ทวีพล (2565) กล่าวถึงการตีความใน กระบวนการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงนโยบาย โดยระบุว่า การตีความในงานวิจัยเชิงคุณภาพไม่เพียงแต่ช่วยให้ เข้าใจโครงสร้างของอำนาจที่แฝงในภาษา แต่ยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการปลดปล่อยทางความคิด

สรุปได้ว่า การตีความเป็นกระบวนการสำคัญที่เชื่อมโยงความรู้ในมิติต่างๆ ทั้งทางภาษา กฎหมาย ศาสนา และศิลปะ ช่วยให้นักวิชาการเข้าใจโลกและตนเองในระดับลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น ผ่านการอ่าน วิเคราะห์ และริ่

สร้างความหมาย การตีความจึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่มีคุณูปการต่อการสร้างองค์ความรู้ที่มีคุณค่าในทุกศาสตร์

ความหมายของพุทธธรรมในสังคมไทย

พุทธธรรมในสังคมไทย หมายถึง หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สะท้อนอยู่ในวิถีชีวิต ความเชื่อ คุณค่า และโครงสร้างทางสังคมของประชาชนไทย โดยเฉพาะในด้านจริยธรรม การศึกษา และความสัมพันธ์ทางสังคม พุทธธรรมมิได้จำกัดเพียงในพระวินัยหรือคำสอนที่เป็นนามธรรม หากแต่แทรกซึมอยู่ในรูปแบบของ พฤติกรรม สถาบัน และแนวทางการดำรงชีวิต ซึ่งส่งผลต่อการหล่อหลอมอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติไทยอย่างลึกซึ้ง

นักวิชาการหลายท่านให้ความเห็นว่า พุทธธรรมในสังคมไทยได้แสดงบทบาทในการเสริมสร้างระบบ คุณธรรม การจัดการกับความขัดแย้ง และการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยยึดหลัก อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 และ อริยมรรคมีองค์ 8 มาประยุกต์ใช้ในภาคปฏิบัติ เช่นในครอบครัว โรงเรียน หน่วยงานรัฐ และการเมือง (พระครูปลัดสัมพิพัฒนธรรมาจารย์ พระภิกษุญาณพิศาลเมธี และพระครูพิบูลกิจจารักษ์)

ในสังคมไทยยุคใหม่ แม้ว่าสถานะโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีดิจิทัลจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงค่านิยม บางประการ ทว่าพุทธธรรมยังคงเป็นกลไกหลักในการหล่อหลอมเกลาความคิด ความรู้สึก และการกระทำของผู้คน ให้ดำรงอยู่ในครรลองแห่งความดี ความเมตตา และความรับผิดชอบร่วมกัน (พระวิเทศวิสุทธุคุณ (สมัคร สมคโค) และพระปราโมทย์ วาทโกวิโท, 2568)

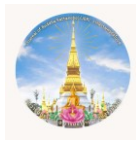
พระครูปลัดสัมพิพัฒนธรรมาจารย์ และคณะ (2568) ท่านได้ศึกษาวิธีการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในสังคมไทย โดยเน้นให้เห็นว่าพุทธธรรมสามารถเป็น Soft Power ในการนำคนไทยไปสู่ความสุขทางจิตวิญญาณ และการมีสุขภาวะร่วมในชุมชนวิชญะ ยศกาศ และพระครูโกวิทธรรมวาทิ (2568) วิเคราะห์สภาพความ ยากลำบากของพระสงฆ์ในยุคดิจิทัล โดยเน้นว่าพุทธธรรมจำเป็นต้องถูกปรับให้เข้ากับเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพื่อรักษาบทบาทของสงฆ์ในการเป็นผู้นำทางศีลธรรม

พระวิเทศวิสุทธุคุณ (สมัคร สมคโค) และพระปราโมทย์ วาทโกวิโท (2568) ศึกษากระบวนการเผยแผ่ พุทธธรรมของสมัชชาสงฆ์ไทยในต่างประเทศ และเสนอว่าแนวทาง "พุทธสันติวิธี" ควรใช้ทั้งในระดับระหว่าง ประเทศและภายในสังคมไทยเองเพื่อสร้างสังคมสันติภาพวันชัย ชูศรีสุข และธนรัฐ สะอาดเอี่ยม (2568) นำเสนอแนวทางการประยุกต์ “พุทธกสิกรรมธรรมชาติ” ในการแก้ไขความยากจนของชาวชนบท โดย เชื่อมโยงพุทธธรรมกับเศรษฐกิจพอเพียงและสิ่งแวดล้อม

สรุปได้ว่า พุทธธรรมในสังคมไทยมิใช่เพียงหลักศาสนาที่อยู่ในตำรา แต่เป็นพลังทางวัฒนธรรมที่ ปรับเปลี่ยนและประยุกต์ได้ตามบริบทของสังคม พุทธธรรมจึงเป็นทั้งรากฐานทางศีลธรรมและแนวทางในการ พัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็นในด้านครอบครัว การศึกษา หรือการเมือง

ความสำคัญของพุทธธรรมในสังคมไทย

พุทธธรรมในสังคมไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะกลไกหลักในการรักษาสมดุลระหว่างจริยธรรม ส่วนบุคคลกับความเป็นระเบียบในระดับสังคม โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทยที่ศาสนาพุทธถือเป็น

ศาสนาประจำชาติ พุทธธรรมได้แทรกซึมในทุกระดับของสังคม ทั้งในด้านกฎหมาย การศึกษา เศรษฐกิจ และการเมือง ผ่านหลักธรรมที่ส่งเสริมความเมตตา สติสัมปชัญญะ การไม่เบียดเบียน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

หลักพุทธธรรมจึงมีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ตั้งแต่ระดับครอบครัว โรงเรียน ไปจนถึงระดับนโยบายรัฐ การมีศีลธรรมเป็นพื้นฐานของพลเมือง ทำให้สังคมสามารถหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง และร่วมกันพัฒนาไปสู่เป้าหมายร่วมของความยั่งยืน พุทธธรรมยังเป็นภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่สำคัญ ในยุคที่ผู้คนเผชิญกับความเครียดจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี

นอกจากนี้ พุทธธรรมยังช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมด้วยหลัก “เมตตาธรรม” และ “สัมมาอาชีวะ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาชนบท การเกษตร และการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนตามแนว “พุทธเศรษฐศาสตร์” และ “พุทธสิทธิมนุษยธรรมชาติ” อันเป็นแบบแผนการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวไทยอย่างแท้จริง

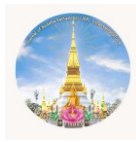
พระวิเทศวิสุทธิคุณ (สมัคร สมคโค) และพระปราโมทย์ วาทโกวิโท (2568) ทานเสนอแนวทาง พุทธสันติวิธี (Buddhist Peace Method) เพื่อการเผยแผ่ธรรมะและการสร้างสังคมสันติภาพ ทั้งในและต่างประเทศ โดยเห็นว่าพุทธธรรมเป็นพลังนุ่มที่สามารถนำพาสังคมสู่ความมั่นคงภายใน วันชัย ชูศรีสุข และธนรัฐ สะอาดเอี่ยม (2568) เสนอแนวคิดการใช้พุทธธรรมในการพัฒนาชีวิตและแก้ปัญหาความยากจนในชนบทไทย โดยเฉพาะผ่านหลัก พุทธสิทธิมนุษยธรรมชาติ ซึ่งช่วยให้เกษตรกรมีความมั่นคงทางจิตและเศรษฐกิจ

พระครูปลัดสัมพิพัฒนธรรมาจารย์ พระภวนาพิศาลเมธี และพระครูพิบูลกิจจารักษ์ (2568) อธิบายว่าการฝึกวิปัสสนาภาวนาไม่เพียงเป็นการพัฒนาจิต แต่ยังเป็นการสร้าง “Soft Power” ทางจิตวิญญาณ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีสติและเมตตาในยุคสังคมเปลี่ยนแปลง วิชญะ ยศกาศ และพระครูโกวิทอรธาวาที (2568) วิจัยความยากลำบากของพระสงฆ์ในการรักษาพุทธธรรมในยุคสมัยใหม่ โดยเสนอให้มีการปรับบริบทการเรียนการสอนธรรมะให้เข้ากับสังคมดิจิทัล เพื่อคงบทบาทของสงฆ์ไว้ในฐานะผู้นำศีลธรรม

สรุปได้ว่า พุทธธรรมในสังคมไทยมีความสำคัญต่อการหล่อหลอมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การพัฒนาศีลธรรมของพลเมือง และการขับเคลื่อนสังคมสู่ความยั่งยืนในทุกมิติ พุทธธรรมมิใช่เพียงหลักศาสนา หากเป็นทุนทางวัฒนธรรม ที่สามารถประยุกต์ใช้เพื่อรับมือกับปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และจิตวิญญาณได้อย่างเป็นระบบ

ความหมายของความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมหมายถึง การดำรงอยู่ร่วมกันของกลุ่มบุคคลที่มีพื้นฐานทางชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม และวิถีชีวิตที่แตกต่างกันภายในสังคมเดียวกัน หรือในระบบสังคมที่กว้างขวางขึ้น เช่น องค์กร ชุมชน หรือประเทศ โดยไม่จำเป็นต้องหลอมรวมให้เป็นเนื้อเดียวกัน หากแต่เป็นการเปิดโอกาสให้ความแตกต่างนั้นอยู่ร่วมกันได้อย่างมีศักดิ์ศรี ความเข้าใจ และความเคารพซึ่งกันและกัน (อานง ใจแน่น จาตุรงค์ แก้วสามดวง และฐิติรฎา ไยสำลี, 2564)

การมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงถือเป็นคุณค่าและศักยภาพสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้ การจัดการศึกษา และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเคลื่อนไหวของผู้คนข้ามพรมแดน ส่งผลให้เกิดการบรรจบกันของวัฒนธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สมุท ขำนาญ (2555) กล่าวถึงการบริหารสถานศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมว่า ความหลากหลายทางวัฒนธรรมส่งผลให้ผู้บริหารต้องมีทักษะการบริหารแบบยืดหยุ่นและเข้าใจความแตกต่าง ทั้งในด้านศาสนา ภาษา และวิถีชีวิตของนักเรียนและผู้ปกครอง เพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมในโอกาสทางการศึกษา อานง ใจแน่น จาตุรงค์ แก้วสามดวง และฐิติวิธญา ไยสำลี (2564) วิเคราะห์ความหลากหลายทางวัฒนธรรมผ่านมิติของอาหารจีนในประเทศไทย ชี้ให้เห็นว่า อาหารคือเครื่องมือในการสื่อสารวัฒนธรรมที่สามารถสร้างการยอมรับ และสะท้อนการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนของกลุ่มวัฒนธรรมที่แตกต่าง

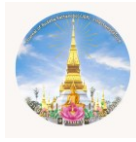
วัชรพร วงศ์กันหา (2557) นำเสนอจากงานวิจัยจารึกในภาคอีสานว่า จารึกเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมหลากหลายกลุ่ม ซึ่งมีได้หลอมรวมเป็นวัฒนธรรมเดียว แต่ต่างกลุ่มต่างมีพื้นที่ของตนเอง ทั้งยังร่วมกันสร้างภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ซ้อนทับ พระครูสุทธิเมธาวังษ์ (สุทธิพจน์ สุทธิวจโน) (2567) เสนอแนวทางจัดการศึกษาในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะในการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพความแตกต่าง และใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกัน นัส พัฒนาผล (2567) ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ชาวซองในบริบทของวัฒนธรรมและความหลากหลายทางชีวภาพ พบว่าความเชื่อและพิธีกรรมในวัฒนธรรมพื้นถิ่นมีบทบาทสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยไม่ขัดแย้งกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน

สรุปได้ว่า ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในบริบทวิชาการมิได้เป็นเพียงการมีอยู่ของความแตกต่างเท่านั้น หากแต่เป็นแนวคิดที่ส่งเสริมให้สังคมหรือองค์กรสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีความเข้าใจและเคารพในความแตกต่าง ด้วยความรู้เท่าทันวัฒนธรรม ทักษะข้ามวัฒนธรรม และการจัดการอย่างสร้างสรรค์ โดยนักวิชาการไทยจำนวนมากได้ให้แนวทางและคำอธิบายที่สนับสนุนให้ความหลากหลายนี้เป็นฐานของความร่วมมือและพัฒนาอย่างยั่งยืน

บทสรุป

ในบทความวิชาการเรื่อง “การตีความพุทธธรรมในสังคมไทยหลากหลายวัฒนธรรม” ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและบริบทสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมในประเทศไทย โดยชี้ให้เห็นว่า การตีความพุทธธรรมไม่อาจตัดขาดจากบริบททางสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของกลุ่มคนในแต่ละพื้นที่ได้ กล่าวคือ พุทธธรรมมิได้เป็นหลักการที่หยุดนิ่งหรือตายตัว หากแต่เป็นชุดความรู้ที่ถูกแปลความหมายใหม่ตามสภาพสังคมและความเชื่อของชุมชน ซึ่งส่งผลให้การปฏิบัติทางศาสนาและการเข้าใจธรรมะแตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค

บทความยังกล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ ปัญญาชนท้องถิ่น และองค์กรทางศาสนาในการปรับบริบทของธรรมะให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และ

ศาสนา เช่น การใช้หลักเมตตาธรรมในการสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มพุทธและมุสลิมในภาคใต้ หรือการเน้นพุทธปัญญาในพื้นที่เมืองใหญ่ที่เผชิญกับปัญหาโลกาภิวัตน์และความท้าทายทางศีลธรรมรูปแบบใหม่ การตีความพุทธธรรมจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสมานฉันท์ ความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม และความยืดหยุ่นของศาสนาในการดำรงอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

โดยสรุป บทความนี้ชี้ให้เห็นว่า “การตีความพุทธธรรม” ในสังคมไทยมิใช่กระบวนการที่เป็นเอกภาพหรือเป็นกลางทางวัฒนธรรม หากแต่เป็นกระบวนการที่ดำเนินควบคู่กับพลวัตของวัฒนธรรม สังคม และอัตลักษณ์ของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง การเข้าใจและเปิดพื้นที่ให้กับความหลากหลายในการตีความพุทธธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาสังคมที่เคารพความแตกต่างและอยู่ร่วมกันอย่างสันติในระยะยาว

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาบทความวิชาการเรื่อง “การตีความพุทธธรรมในสังคมไทยหลากหลายวัฒนธรรม” สามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ “โมเดลการตีความพุทธธรรมเชิงพลวัตในบริบทพหุวัฒนธรรม” ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 มิติที่สะท้อนถึงการเคลื่อนไหว การแปลความหมาย และการปรับประยุกต์ของหลักธรรมตามบริบทเฉพาะของสังคมไทย ดังนี้

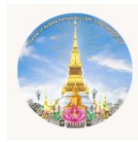
1. มิติพลวัตของพุทธธรรม (Dynamic Nature of Dhamma Interpretation)

พุทธธรรมมิได้ดำรงอยู่ในลักษณะคงที่หรือมีความหมายเดียว หากแต่มีลักษณะ “พลวัต” ที่เปิดให้มีการตีความใหม่อย่างต่อเนื่องตามสภาพสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือ หลักธรรมพื้นฐาน เช่น เมตตา กรุณา ปัญญา สามารถถูกนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับความท้าทายของแต่ละยุคสมัย เช่น ความขัดแย้งทางศาสนาในพื้นที่ชายแดน หรือการเปลี่ยนแปลงด้านจริยธรรมในสังคมสมัยใหม่

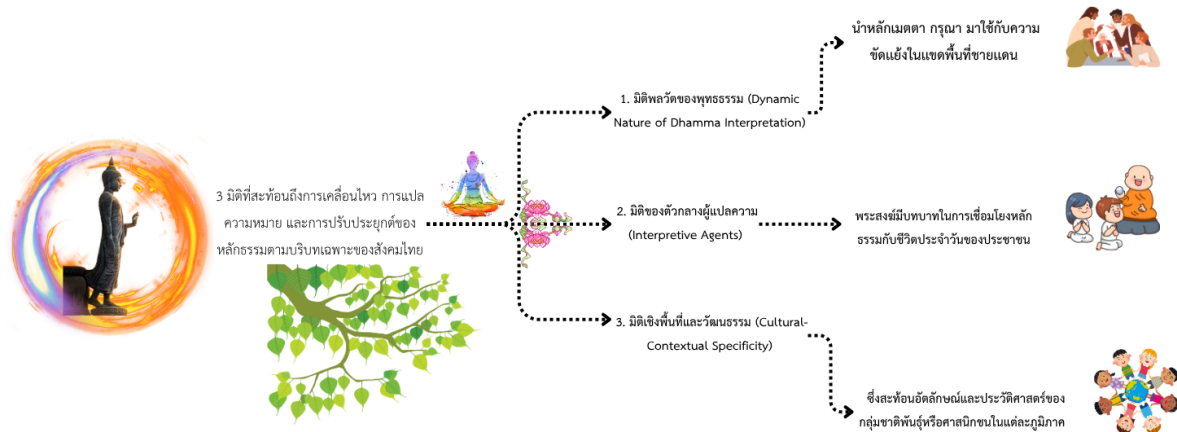
2. มิติของตัวกลางผู้แปลความ (Interpretive Agents)

การตีความพุทธธรรมไม่ได้เกิดขึ้นลอยตัว แต่ดำเนินผ่าน “ตัวกลางผู้แปลความ” ซึ่งได้แก่ พระสงฆ์ ปัญญาชนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และองค์กรทางศาสนา ตัวกลางเหล่านี้มีบทบาทในการเชื่อมโยงหลักธรรมกับชีวิตประจำวันของประชาชน โดยอาศัยความเข้าใจในวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น เพื่อให้ธรรมะมีความหมายต่อบริบทเฉพาะทางสังคม

3. มิติเชิงพื้นที่และวัฒนธรรม (Cultural-Contextual Specificity)

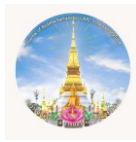

การตีความพุทธธรรมมีลักษณะ “เฉพาะพื้นที่” ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์และประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์หรือศาสนิกชนในแต่ละภูมิภาค เช่น ภาคใต้มีความจำเป็นต้องเน้นหลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกับอิสลาม ส่วนพื้นที่เมืองใหญ่อาจเน้นการตีความพุทธธรรมในเชิงจิตวิทยาและปรัชญาเพื่อรับมือกับความโดดเดี่ยวของปัจเจกบุคคลในยุคโลกาภิวัตน์

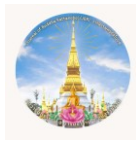
สรุปโมเดล

“การตีความพุทธธรรมในสังคมไทยหลากหลายวัฒนธรรม” จึงมิใช่กระบวนการเชิงตรรกะนิ่ง หากเป็นกระบวนการแปลความเชิงพลวัตที่สัมพันธ์กับบริบทวัฒนธรรม ตัวกลางผู้แปลความ และความจำเพาะทางพื้นที่ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความกลมกลืน ความเข้าใจ และการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม”

เอกสารอ้างอิง

- เกียรติศักดิ์ พานิชพัฒนกุล, เมธา หริมเทพาธิป, และ ชีสา กันยาวิริยะ. (2568). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง: การศึกษาเชิงวิเคราะห์. *วารสารสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม*, 6(1), 118–124.
- จักรพันธ์ ชัยยะ และ นรเศรษฐ์ อุดาการ. (2566). ดุเอ็ทพอร์ทูแคตส์: บทวิเคราะห์ การตีความ และแนวทาง การบรรเลง. *วารสารดนตรีบ้านสมเด็จฯ*, 5(1), 143–158.
- ดิเรก ด้วงลอย, พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, และ มัลลิกา ภูมะธน. (2568). กฎต้องเป็นกฎ: พระพุทธเจ้าสอน ภาวะผู้นำเชิงพุทธ พันท้ายนรสิงห์ปฏิบัติ. *วารสารมนุษยวิชาการ*, 2(2), 25–39.
- พระครูปลัดสัมพิพัฒนธรรมาจารย์, พระภานาพิศาลเมธี, และ พระครูพิบูลกิจจารักษ์. (2568). การพัฒนาวิธี ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในสังคมไทย เพื่อนำสู่ผลสัมฤทธิ์แบบซอฟต์แวร์. *วารสาร มจร พุทธปัญญา บริหารการ*, 10(2), 1–14.
- พระครูสุทธิเมธาวัง (สุทธิพงษ์ สุทธิวง). (2567). การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นความหลากหลายทาง วัฒนธรรมในชุมชนโรงเรียน. *วารสารกวีนิพนธ์*, 1(4), 43–52.
- พระณัฐพน ศุทธภาพิสุทธิคุณ. (2568). อัตลักษณ์และการสร้างความหมายใหม่ของผ้าไตรจีวรในสังคมไทยร่วม สมัย. *วารสารภาษาและวัฒนธรรมศึกษา*, 1(1), 1–8.
- พระภิญโญ เอี่ยมสุวรรณ (ปญญาทีโป). (2567). LGBTQ: บทบาททางศาสนาพุทธในสังคมไทย. *วารสารปัญญา ลิขิต*, 3(2), 41–53.
- พระรบนชน อติพล (คำอ่อนศรี), พระคำแหง อุตโตร (สีหาจักร), และ สนุก สิงห์มาตร. (2568). การใช้ ปัญญาประดิษฐ์สู่การวิจัยเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต: AI For All. *เสวนาวิจัยปริทัศน์*, 5(2), 595–609.
- พระวิเทศวิสุทธิคุณ (สมัคร สมคโค), และ พระปราโมทย์ วาทโกวิโท. (2568). กระบวนการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา โดยพุทธสันติวิธี. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 13(2), 666–679.
- ภานา เพ็ชรพราย. (2568). การศึกษาการตีความอวัจนภาษาเกาหลีของนักศึกษาไทย: กรณีศึกษานักศึกษา สาขาภาษาเกาหลี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. *มนุษยศาสตร์สาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 26(1), 42–61.
- มนัส พัฒนาผล. (2567). ขาดพันธุ์ชาวของ: กลไกทางวัฒนธรรมและมิติของความหลากหลายทางชีวภาพ. *มจร การพัฒนาลังคม*, 9(2), 14–24.
- มัทวาน ภูมิเจริญ. (2565). การศึกษาภาษาในคาถาอาคมไทย: มิติทางความเชื่อและการสื่อความหมาย. *วารสาร ภาษาและวัฒนธรรมศึกษา*, 1(2), 8–15.
- ยศธร ทวีพล. (2565). วาทกรรมนโยบาย: เทคนิคการตีความและวิพากษ์สู่การสร้างข้อโต้แย้งทางทฤษฎี. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 48(2), 31–42.
- วชิระ นันผาด. (2568). การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย. *วารสาร บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 21(1), 40–53.

- วัชรพร วงศ์กันหา. (2557). จารึกสมัยไท-ลาว: ภูมิทัศน์วัฒนธรรม และความหลากหลายทางวัฒนธรรมในจารึกอีสาน. *วารสารวิถีสังคมมนุษย์*, 2(1), 28-48.
- วันชัย ชูศรีสุข และ ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม. (2568). พุทธสิริธรรมชาตกับการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาศูนย์กิจกรรมธรรมชาต ตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์. *วารสารพัฒนศึกษาศาสตร์*, 1(1), 14-25.
- วิชญะ ยศภาค และ พระครูโกวิทธรรมวาทิ. (2568). ความยากลำบากของพระสงฆ์ในการใช้ชีวิตในสังคมไทย. *วารสาร มจร โกศีย์ปริทรรศน์*, 3(1), 85-94.
- ศุภวัจน์ แต่รุ่งเรือง. (2567). ส่วนเติมเต็มเชิงอนุพากย์แบบเปิดในภาษาไทย: การตีความแนวการวิเคราะห์ Universal Dependencies. *ภาษาและภาษาศาสตร์*, 42(2), 28-55.
- สมศักดิ์ เพ็ชระไหม. (2565). การสื่อความหมายของพุทธศิลป์ร่วมสมัย: การตีความพุทธธรรมผ่านงานศิลปะดิจิทัล. *วารสารภาษาและวัฒนธรรมศึกษา*, 1(1), 17-22.
- สมุทรา ชำนาญ. (2555). การบริหารสถานศึกษาท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา*, 6(1), 1-14.
- สิรินทร์ กันยาวิริยะ และ ชิสา กันยาวิริยะ. (2568). เมตตาบารมีในพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารสถาบันพหุติ*, 2(4), 45-56.
- สุรัชย์ พุดชู, แม่ชีเนตรนภา สุทธิรัตน์, และ อริสา สายศรีโกศล. (2567). รูปแบบศาสตร์แห่งการตีความเชิงปรัชญาในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถา. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 15(2), 39-58.
- อรุณี วสันตยานันท์. (2566). การตีความเอกสาร. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง*, 6(1), 61-109.
- อานง ใจแน่น, จาตุรงค์ แก้วสามดวง, และ ฐิติวิภา ไยสำลี. (2564). Chinese Food in Thai: Food Cultural Diversity. *Journal of Thai Food Culture*, 3(2), 47-57.
- เอกนัฏ จารุเมธีชน. (2567). การตีความภาษาตามหลักพุทธธรรมเพื่อประสิทธิภาพการสื่อสาร. *วารสารวิชาการธรรมทรรณ*, 24(2), 363-374.